

„Két nyelven írok”

KABDEBÓ TAMÁS

(Beszélgetőtárs Tar Ferenc)

Kabdebó Tamás (1934. február 5.) Írországból származó magyar író, költő. Felsőfokú tanulmányait az ELTE Bölcsészettudományi Karán kezdte, és 1956 után Angliában fejezte be. Könyvtáros volt Guayanában és Londonban: tanított Manchesterben; jelenleg Maynoothban él. Fontosabb művei: Érettségi (1970), Kétszínű (1973), Magyar Odisszeuszok (1974), Az istenek (1983), Amonnan (1992), Árapály (1994)

Milyen családból származol, hogyan telt a gyermekkorod?

- Feltétlenül magyar családból származom. Az én családom bajai, apám. anyám odaválósiai voltak. Én Budapesten születtem, az anyám éppen látogatóban volt ott, de rögtön lement velem Bajára a házi fészekbe. Ott nevelkedtem tizenhat éves koromig. Ez azt is jelenti, hogy a bajai elemi iskolába jártam, aztán a III. Béla Cisztercita Gimnáziumba. Itt jött ez első törés, nem beszélve a háborúról, ami mindent és mindenkit összetört, bennünket is természetesen. A házunk leégett, az oroszok felgyújtották, nem akarattal, véletlenül, azaz tüzet raktak az én gyerekmozi-filmjeimből. Két orosz katona bennégett. Mi akkor éppen a nyaralónkban voltunk, ott próbáltuk átvészelné a háború utolsó részét, mert Baját akkor bombázták. A nyaraló Bajától kilenc kilométerre volt egy szigeten. Ott töltöttem egy évet iskola és minden nélkül. Aztán visszamentünk Bajára, már a nagymamám házába, miután a mienk nem volt meg. Így kezdődött szépen előről az élet.

Az 1946-47-48-as reménytelen három év volt. A legtöbb ember azt várta, hogy újjáépül minden és felvirágzik ez a kis Magyarország.

Apámnak például volt lehetősége arra, hogy kimenjen Nyugatra, hívták mint szakembert, fás volt. Nem ment, azt mondta: minek, fölépítjük a mienket és minden rendben lesz. De aztán nem így történt, a történelem újabb csapása, jött a Rákosi-korszak, mikor apámat és nagybátyámat bezárták, és az egész családot is teljesen lehetetlenné tették. Egy távolabbi rokonomat felakasztották. Négy-öt unokatestvéretem is bebörtönözték, így én magamtól felmentem Pestre, egy ott élő nagynénémhez. 1950-ben volt ez. Ekkorra lett teljes az a pusztítás, amit a kommunizmus címszó alatt végeztek. Ahhoz, hogy túléljem az elkövetkező éveket a köznevelésben valamilyen módon, beiratkoztam az Ötvös gimnáziumba, és középiskolai tanulmányaim ott is fejeztem be. Ekkor tizennyolc éves voltam. Onnantól kezdve önálló vagyok, hiszen semmink nem maradt. Se pénzünk, se ingónk, ingatlanunk, apámat vagyonvesztésre is ítélték. Tehát én kezdetben úszástanárból, mindenféle segédmunkákból tartottam fenn magam. Aztán kicsit jobban ment a sportolás, akkor élsportolói kalóriapénzt kaptam és némi ösztöndíjat, ebből-abból, ahogy lehetett, ügyeskedtem. Az otthoni, magyarországi személyes körülményeim javultak, mint-hogy jó sportoló voltam, különböző apróbb előnyökhöz jutottam és amikor rövid ideig a válogatott kerettagja voltam, további kiváltságok illettek meg. Ám egy idő után nem bírtam a hajszát. Úszó voltam, de nem bírtam azt, hogy egyszerre járjak egyetemre, ott jó eredményeket érjek el és az edzés követelményeinek is megfeleljek. Túl sok volt ez számomra. Így lassan, lassan úszó pályám lefelé ívelt. Aztán még vízipólóztam egy jó pár évig a budapesti első osztályban. A sportszeretetet megtartottam és különösen ehhez a két ághoz való ragaszkodást. Később, amikor kikerültem nyugatra, ott is folytattam, a londoni egyetem csapatában játszottam, de hát ez már nem volt az a szint, mint a világelső magyar válogatott az 50-es évek elején. Egyszer, 1957-ben walesi válogatott is voltam.

Említetted, hogy édesapád fás volt, ez mii jelentett?

- Azt jelentette, hogy volt egy nagy családi vállalkozás, aminek ő volt a cégvezetője.

Erdőket vettek, a kitermelt fát elhozták a családi üzembe, volt egy bizonyos mennyiségű asztalos technika is. Bizonyos dolgokat meg lehetett ott csinálni. Tűzfát is árultak. A megmunkált fát eladták. Ez egy eléggé nagy vállalkozás volt, 35-40 fő dolgozott benne. Persze ezt ugyanúgy szétverték, de 56 után visszahívták apámat, megkérték, hogy állítson fel egy új üzemet. Ő megcsinálta, de ezen felül egész láncolatát a ládagyáraknak, nemcsak Baján, hanem a környező falvakban is. Több, mint ezer embert alkalmazott.

Én, ugye, Baján lehetetlenné lettem téve, mint a csa-

ládó többi tagja is. Ha ott maradok, nem tudtam volna egyetemre kerülni Pesten is csak úgy sikerült, hogy a nyelvészet akkori tanóra, Pais Dezső olyan diákokat keresett, akikből szótárkészítőket nevel. Akkoriban tervezték a történeti és etimológiai szótár megújítását, befejezését. Felvett engem is. Megvizsgált, ő ezt fejkopogtatásnak nevezte, jónak talált ezek szerint, és én mint nyelvész kerültem be az ő speciál- kollégistájaként. Akkor az volt a horizonton, hogy ha befejezem az egyetemet, akkor valamilyen módon bekerülök az akadémiai vállalkozások egy kis fiókvállalatába, ami segít a szótárakat összerakni, nyelvészpályát futok be a nyelvészképzés után. De írói ambícióim voltak egész fiatal korom óta, én úgy képzeltem, hogy természetesen emellett magyar író is akarok lenni. Nos hát '56 ennek véget vetett, belekeveredtem a forradalomba Pesten, mint diák. Ez lett volna az utolsó évem és minthogy fegyverrel a kézben éltem át a forradalom második szakaszát, nem volt tanácsos ott-hon maradni,

Én sohasem készültem külföldre, nem tudtam volna máshol élni, mint itthon. A szökés kényszerűség volt, mivel fel volt írva a fegyverek száma, tudtam, az ÁVO, a belügyminisztérium vagy a pufajkások elfognak mindenkit, amiért legjobb esetben 6-7 évet kapok, legrosszabb esetben felakasztanak. Hát ezt el akartam kerülni. Akkor „bokorugrottam”. 1956 november 29-én átléptem az osztrák határt.

- *Hogyan élted át ezt az időszakot?*

Van egy könyvem, ami már angolul is megjelent, címe: „Minden idők” - meg lehet szerezni minden nagyobb könyvtárban Magyarországon, de nem ezalatt a cím alatt, mert a második kiadását kisregényeim összevonásával „Amonnan” címmel jelentették meg. Ez a különleges kisregény ugyanis három részből állt. Első része önéletrajzi, a második és harmadik része pedig kitalált. Tehát én lekottázom benne az '56-os eseményeket és abban saját magam szerepét, mondjuk álneven. Aztán ezt az álnevet megtartom, de ami kint történik ezzel a fikóval, mar nem én vagyok. Egyébként egy történészt lálok ki, aki az '56-os eseményeket leírja.

Én úgy éltem át az egészet, hogy az egyetemen kénytelen-kelletlen belesodródtem az eseményekbe, nem volt nagy szerepem, vállaltam, hogy cikkeket írok az akkori Egyetemi Ifjúságba, írtam is hármat a forradalom alatt és vállaltam, hogy hallgatom az angol nyelvű híradásokat és ezt közvetítem a többieknek, ugyanis én már akkor tudtam angolul. Magyar szakos voltam ugyan, de tudtam annyit, mint az angol szakosok, mert korábban magánúton tanultam. Erdekeit, olvastam angol nyelvű könyveket, fejlesztettem a szókinccsemet. Ahol lehetett angol szót hallgattam, sőt volt egy év, amikor tolmácsa voltam sportolóknak. Szóval ezt csináltam. A második részben, 1956 november 4-e után mindenkinek volt fegyvere az én csoportomban, nemzetőrök voltunk, igazolvánnyal. Akartunk valamit csinálni. Alakítottunk egy kis brigádot azzal pedig bevonultunk a leány diákszállóba, Budapesten, ami a Rákóczi út és a Kiskörút sarkán van, ott az volt a tervünk, hogy megakadályozzuk az oroszok erőszakoskodását

a lányokkal szemben. Mindegyikünknek volt erről tapasztalata még '45-ből. Az oroszok oda nem jöttek be, viszont megérkezett Csepelről egy brigád. Nem hallgattak a jó szóra, és elkezdtek lövöldözni a házból. A mi társaságunkból talán a kétharmad rész velük tartott, miután nem tudtuk őket leszerelni. Mi is löttünk az oroszokra, aminek az lett a következménye, hogy ők, tankágyúval teljesen szétlőtték az épületünket. Mi, akik túléltek, lehúzódtunk a pincébe. Az épület annyira tönkrement, hogy aztán le is bontották. Most egy nagy irodaház van a helyén.

Hát ez volt a személyes 1956.

Aztán száz kilométert gyalogoltunk az unokatestvéremmel, és megérkeztünk egy Güssing nevű faluba. Németül is tudtam egy kicsit, annyira, hogy eligazodjak. Aránylag rövid időt töltöttünk Ausztriában, talán tíz napot, először Klagenfurtba vittek, onnan pedig Villachba... Ott írták össze, hogy ki hova szeretne menni. Én rögtön mondtam, hogy Angliába. Gondoltam, angol egyetemi nevelést akarok magamnak.

Londonban várnunk kellett. Közben persze meg kellett élnem, egy csomagoló üzemben kaptam állást. Fizikai munkásként dolgoztam februárig, mikor jött egy behívó, hogy elnyertem egy Oxfordba szóló ösztöndíjat. Nagy örömmel mentem el, ez azt jelentette, hogy egyetemi előkészítőn vehettem részt és '57 őszén megkezdhettem az egyetemi tanulmányokat.

Történelemre szakosodtam, főleg azért, mert ahova kerültem - Cardiff, Wales fővárosa -, ott a történelem professzora egy kiemelkedő szaktekintély volt, gondoltam tőle sokat lehet tanulni. Bár a legkedvesebb számomra az irodalom volt és maradt, azért nem bánom történelmi képesítéseimet. Több fokozatom van, B. A., MPhil és egy úgy nevezett PHD-m... Cardiffban szereztem diplomát.

A könyvtárszakot is elvégeztem, mert rájöttem arra, hogy ezzel lehet a leghamarabb pénzt keresni, mivel közben megnősültem és útban volt a gyerek, úgy gondoltam meg kell keresni a betéví falatra a pénzt. Kaptam is állást rögvést ott Cardiffban az egyetemen. A könyvtári diploma után Londonban helyezkedtem el az egyetemen, ott lettem szakreferens, és dolgoztam nyolc évig. Akkor egy merész ugrással kimentem Dél-Amerikába. Ugyanis angol nyelvű területen kerestek könyvtárigazgatót, aki segít felépíteni a könyvtárat, hisz az épület fizikailag sem volt még meg. Az építéssel együttműködve ez sikerült. Így töltöttem ott három és fél nagyon jó évet, a családommal együtt. 1969-től 1972-ig. Addigra már volt két lányom. Bár európai ember számára elég nehéz volt az időjárást elviselni, hiszen kétféle idő volt, vagy meleg és esős, vagy meleg és száraz.

Onnan visszatérve, Londonban eltöltöttem egy évet egy könyvtár igazgatójaként, amit nagyon utáltam, mert sok csirkefogó vett körül. Amint lehetett, otthagytam és elmentem a Manchesteri Egyetem könyvtárába, ami ma is az egyik legnagyobb brit könyvtár. A könyvtár vezetőjének egyik helyettese lettem. Ott újabb nyolc évet töltöttem. A munka mellett hat évig paralel tanítottam történelmet Manchesterben az egyetemen. Utána megint adódott egy olyan állás, ahol könyvtárt lehetett építeni. Úgy hirdették, hogy fel kell építeni egy régi patinás ír

egyetem patinás könyvtára mellé egy újat. Nagy kedvvel, buzgalommal, kitűnő építésekkel karöltve meg is csináltam. Azóta is ott vagyok. Ez a Saint Patrick College, és a Nemzeti Egyetem Maynooth Tagozata. Ugyanis egy területen két egyetemet hidal át egy könyvtári szervezet.

A másik dolog, ami végigkísérte az életemet a magyar irodalomhoz és a magyar írásához való ragaszkodás. Nekem már itthon is jelentek meg dolgom, sőt pályázatot is nyertem tizennyolc éves koromban. Az itthoni Irodalmi Újságban is jelent meg cikkem, már akkor, mint fiatal diáknak. Ezzel a háttérrel mentem ki. Kint eléggé tudatosan nekifogtam egy Tábori Pál nevű jeles angliai magyar íróval egy hatalmas antológia fordításának, szerkesztésének, ami aztán meg is jelent, de annak a nevében, aki átvette tőlünk a vállalkozást az utolsó pár évben. Makkai Ádám hozta tető alá.

Nekem az antológia előkészítése arra is jó volt, hogy kb. 400 vers nyersfordítása során alaposan gyarapítottam az angol szókinccsemet. Eredetileg is jól tudtam, de most ezen túl megtanultam angol irodalmi nyelven kifejezni magam. Rendkívül jó irodalmi fegyvertár került a kezembe. Magyarról fordítottunk angolra. Az volt a célunk, hogy nyersfordításokat jegyzetekkel ellátva átadjunk angol költőknek, akik végleges formába öntötték a verseket. Így ment a munka, melynek évtizedekig a szerkesztője voltam magyar nyelven. Jó idő után kezdtem ismét írni az Irodalmi Újságba - először a londoniba aztán a párizsiba is, ez utóbbiba nagyon sokat. A másik jó lerakódóhely az Új látóhatár volt. Borbándi Gyula szerkesztette.

Kialakult Nyugaton egyfajta magyar irodalom, ahol az írók körbejártak különböző központokat, írói esteken, konferenciákon és magánúton árulták a könyveiket. Ennek megvolt az aranykora, a 70-es évek eleje, aztán később fogyni kezdett a közönség. Ezt megéltém úgy, hogy egyre több könyvet írtam magyarul, de ugyanakkor angolul is. Ma is több könyvem van angolul, mint magyarul. Az más kérdés, hogy három könyvem kivételével mindegyik magyar témájú. Két nyelven írok.

Azért van egyfajta elválasztódás, regény-prózát inkább magyarul, értekező prózát angolul és magyarul, tudományos tanulmányokat inkább angolul, mint magyarul írok Bar mindkettőre érvényes, hogy a másik nyelven is. Verseket egyformán. Teljes biztonsággal írok mindkét nyelven, más kérdés az, hogy azt mondják, a magyar prózámnak nagyobb az árnyéka, mint az angolnak. Olvasóim úgy érzik, hogy valamilyen módon több jelentést tudok beleadni. Persze én magam ezt nem érzem, de az ember saját magát nehezen tudja megítélni. Mindemellett történelemmel, nyelvészettel, bibliográfiával, könyvtártannal, alkalmazott szociológiával is foglalkoztam, az irodalmon belül pedig versírással, esszéírással, novellákkal, de nem vagyok mindenre, elsősorban regényírónak érzem magam. Úgy hiszem, a legigényesebb vállalkozásom az, amit most szeretnék majd befejezni, a Duna-trilógia. Ennek átfogó címe Danubius Danubia... Szakaszonként, kötetenként jelenik meg, most várom a harmadikat, mind egyiknek van külön címe: Árapály, Pezsdülés, Forrás. Ennek az irodalmi újítása talán az, hogy oda-vissza

megy a történelemben. Minél inkább előre megy a kötet, annál inkább visszafelé is halad. Ezt úgy tudom megoldani, hogy egy család történetén belül mindig egy jelen kori hőst szerepeltetek, ugyanakkor egy őst is megjelentetem. Amikor az ős lépdel a múltban, ugyanakkor az unoka a jelenben teszi azt.

Emellett azt hiszem, hogy igen igényes vállalkozásom volt az a kötet, ami végül is a doktorátusomnak lett könyvformája. Blackvellről írtam, aki angol diplomata volt, Magyarországon működött a 40-es években és hazaküldte a jelentéseit. Nos, ezt a Magyar Tudományos Akadémia könyvtára lefordította magyarra és így az ő kiadásukban ez megjelent. Aztán van egy harmadik, terjedelmében is nagy vállalkozásom, egy bibliográfia, úgy hívják, hogy a Szótárak Szótára. Második kiadását élem meg ennek. Egy olyan szótár, amiben minden angol vonatkozású más szótár benne van. Persze az, hogy minden természetesen túlzás, talán a legfontosabbak. Végül is számba veszek 8500 szótárt és ezeket ahol lehet osztályozom. Ez nemcsak könyvtárosi feladat, hanem igen jövedelmező dolog. Eddig 43 könyvet írtam életemben, ahol a nevem a címdalgon volt. Persze ezek között volt fordítás, szerkesztés. 23-at írtam én egyenesben. A Szótárral több pénzt kerestem mint a másik 42-vel együttvéve.

Visszatérve a trilógiára, mert ez életemnek legfontosabb vállalkozása: Mindig úgy képzeltem, mivel a Duna szerelmese vagyok, lévén, hogy ott születtem és úszó ember vagyok, hogy a Duna mint főszereplő három kötetben keresztül folyjék. Iszonyatos mennyiségű hordalék, Duna-információ, részben földrajzi, de kultúrtörténeti információ jelenik meg. Már ezzel is el akarom mondani, hogy a világnak ezen a táján a Kárpát-medencében mindannyian függvényei voltunk és vagyunk is a történelemnek, olyan személyes módon, ami máshol a világon nem fordul elő vagy alig. A hősök terveznek, és jön egy nagy hullám, ami elsodorja az egészet. Ezt a folyamatot szerettem volna egy hosszú megjelenítés formájában az olvasók kezébe adni.

- Mikor és hogyan vetted fel újra a kapcsolatot a magyarországi irodalmárokkal?

1963-ban apám haldoklott Magyarországon. Egy merész gondolattal elmentem a követségre, hogy kérjek részvételi vízumot. Sok telefonálgatás után megnézték, hogy van-e ellenem élő eljárás. Nem volt, így kijelentették, hogy kaphatok vízumot tíz napra, akkor hazajöttem. Ezek után 1975-ig eltiltottak, magyarázat nélkül. 1975-ben kaptam ismét vízumot, ekkor kenuval jöttem, mert az volt a célom, hogy a Duna forrásától kezdve Bajáig levezek. Le is hajtottam, unokatestvéremmel együtt, a Dunán léptem át a határt.

Ettől kezdve minden nyáron hazajöttem. Arról szó sem volt és nem is lehetett, hogy írásaim megjelenjenek. Kizárólag rokoni látogatásra jöttem. A munkáimról jelent meg néha hír, pl.: hogy walesi nyelven megjelent egy magyar novellás kötetem. Arról, hogy a trópusokról írtam egy novellás kötetet, ezt Pomogáts Béla írta meg. Valamilyen módon léteztem, de arról szó sem lehetett, hogy kérjenek tőlem írást, kivéve a Nagy-

világot. Ez jelentkezett és szívesen vette, hogy az angol irodalomról írok. Ismertetőket írtam 1987-ig. '87-ben kaptam egy érdekes megbízást a Gondolat kiadótól, hogy írjak egy útikönyvet Írországról, ezt meg is írtam. Attól kezdve nagyon óvatosan, egy-két folyóirat, aztán '89-ben hirtelen, szinte minden létező magyar folyóirat kérte az írásaimat. 1992 után kialakultak az ízlés- és érdekkörök és vannak körök, ahol én jó vagyok és vannak olyanok, akik utálnak, persze nem tudom, miért. Ez mással is így van. Vannak, akik előadásokra hívnak. A mai magyar irodalom szempontjából persze sajnálom, hogy a szellemi élet szétesett megyei és járási iro-

dalmakra. Igaz, van akinek mindenhová van bejárása, de sajnós nincsen igazi összkép.

Talán szólnék még Itália-szerelmemről, mely végigkísért egész életemen. Először, egy valóságos, egy Genovában lakó lány iránti szerelemből megtanultam olaszul. Bár életsorsunk nem forrt össze, én megmaradtam a táj trubadúrijának. Tizenkétszer voltam Rómában, van egy Róma-regényem és egy Szent Péter templom bibliográfiám is. Egyszer valaki megkérdezte, „ha választhatnál, mi szeretnél lenni?” Azt feleltem: urbinói herceg a 16. században, és ha ez nem lehet, akkor szökőkút a Szent Péter téren Rómában.

Pál László

FIÚ

Mellé esett a falnak, és
aludt a szikrázó napsütésben,
ahogy csak megfáradt fegyencek, vagy
faragott szentek alszanak.

Almában hagyta el
a testét, mint egy kisszobát,
elébe jött, hogy lásson engem,
kitárta minden ablakát.
Oly igaz volt: az arca hófehér,
meztelen tekintetében ott
a súlyos semmivel, amely
otthonná érik majd
a kőfalak között, csörgő dió
és lágy kenyér lesz asztalán,
hitvesének arca két kezében, s
szerelmük szellős röpülése
pirosuló földjeink fölött.

ÖREGASSZONYOK

Harangszóra vonultak ők
feketébe öltözötten,
mint megtépett varjúcsapat
hajnal felé, sűrű ködben.

Életük immár kulcsolt,
pereg, akár az olvasó,
az ölükben macska fészkel,
befűtenek, ha hull a hó.

A szájuk már kihalt odú,
tekintetük az út porában,
kiegyenesednek végül
a koporsó mértanában.